

פרשת משפטים תשע"א המלאך הגואל

שמות פרק כג

(כ) הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: (כא) השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם פי שמי בקרבו:

רש"י

(כ) הנה אנכי שולח מלאך - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא, ושכינה אומרת להם (שמות לג ג) כי לא אעלה בקרבך: אשר הכינותי - אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים, שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כא) אל תמר בו - לשון המראה, כמו (יהושע א יח) אשר ימרה את פיך: כי לא ישא לפשעכם - אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבו - מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו, ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו. מטטרו"ן בגימטריא שדי:

אבן עזרא שמות פרק כג

(כ) הנה אנכי אמר השם למשה, שיאמר גם זה לישראל, כי אם יקבלו כל הדברים והמשפטים מתחלת אתם ראיתם, אז יביאם אל הארץ. ורבים השתבשו בזה. יש אומרים, כי המלאך (הוא) ספר תורה בעבור כי שמי בקרבו. ואחרים אמרו (הוא) ארון הברית, ופירשו ושמע בקולו הכתוב בו, ואמרו לא ישא השם לפשעכם. וכל אלה דברי רוח, כי כל התורה והמקרא מלאים מזה הטעם. הוא ישלח מלאכו לפניך (ברא' כד, ז), המלאך הגואל אותי מכל רע (שם מח, טז). ומשה אמר: וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (במד' כ, טז), ומלאך פניו הושיעם (ישעי' סג, ט), ויצא מלאך ה' (שם לז, לו), ויאמר למלאך המשחית בעם (ש"ב כד, טז), אלהי שלח מלאכה (דניאל ו, כג), דמי לבר אלהיו (שם ג, כה), ורבים כאלה, ובסי' דניאל:

שר יון ושר פרס (דניאל י, כ), כי אם מיכאל שרכם (שם שם, כא), והוא הנקרא הגדול, כי הוא נכבד מאחרים רבים, גם כתוב עליו אחד השרים הראשונים בא לעזרני (שם שם, יג) שפיי במעלה, כמו היושבים ראשונה במלכות (אסתר א, יד), וזה המלאך הוא מיכאל. לשמרך בדרך שלא יגע בך רע. אשר הכינותי לך, כדרך בהנחל עליון גוים (דברי' לב, ח), כאשר אפרש: (כא) השמר כל מלאך עושה דבר השם לא יוסיף ולא יגרע. וככה שטן איוב מלאך היה. וככה היוצא לקראת בלעם לשטן לו, והנה השומע בקול המלאך הוא שומע בקול השם הנכבד. ומלת אל תמר בו. קשה. והנה נראה הטעם, כמו וימרו בי (יחז' כ, ח). רק היה ראוי להיות תמרה, על כן הוצרכו ספרד לאמר בו כי הוא מפעלי הכפל, ועל דרך ויסב אלהים את העם (שמות יג, יח), כי כל הגזרה היא מפעלי הכפל, כי ורחבה ונסבה (יחז' מא, ז) מבנין נפעל, כמו ונבלה שם (ברא' יא, ז) מגזרת בלל, ונבקה רוח מצרים (ישעי' יט, ג) מגזרת בוקק (שם כד, א). ואל תתמה בעבור שהם שנים שרשים והטעם אחד. כי הנה שורר בביתו (אסתר א, כב), כי שרית עם אלהים (ברא' לב, כט), וכמוהו אל תמר בו, וממר ליולדתו (משלי יז, כה) על משקל מכס (במד' לא, כח), שהוא מגזרת תכוסו על השם (שמות יב, ד) מפעלי הכפל. ודע, כי שמי בקרבו דבק עם השמר מפניו ושמע בקולו, כמו ואף לאמתך תעשה כן (דברי' טו, יז). וכבר פירשתי, כי השם הנכבד הוא שם העצם, כי הוא לבדו. גם ימצא תאר השם. כי הוא הכל ומאתו הכל. וטעם בקרבו. משל לעגול שהנקודה היא קרובה אל כל מרחק. על כן היה כבוד השם בקרב המחנה, ונוסע בתוך המחנות. וכן כתוב: כי אתה ה' בקרב העם הזה (במד' יד, יד), וכתוב: ויוצר רוח אדם בקרבו (זכריה יב, א). ואל תשתומם, בעבור שהוא כתוב כי אם שמוע תשמע בקולו, ואחר כן ועשית כל אשר אדבר. והנה אתן לך משל. כל חכמי המדות הביאו ראיות גמורות, כי עצם הלבנה גוף מקבל אור השמש, כי הוא בעצמו אין נוגה לו, ובעבור זה תקדר השמש בהתחבר הלבנה עמה ביום, ושניהם בגלגלים הדומים לגלגל המזלות, ואין הקדרות רק שתכנס הלבנה תחת השמש ושתיהן עגולות. והנה פני הלבנה שהם לצד השמש כלם אור, ופניה שהם למעלה ממנו חשך ולא אור. והנה תסתיר אור השמש גם במחצית חדש הלבנה בהכנס צל הארץ בין השמש ובין הלבנה לא ישאר ללבנה אור. והנה ידענו כי אור הלבנה בלילה תאיר האויר. והנה אם אמר ראובן זה אור הלבנה יאמר אמת, ואם אמר שמעון זה אור החמה יאמר אמת:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

רמב"ן לשמות פרק כג

55 להיות בית קדשי ותפארתי כי שם הכסא שלם. ועוד אזכיר (להלן כד א) כוונתם בשמו כשם רבו, והנה קולו הוא קול אלהים חיים, והמצוה לשמוע בקולו מפי הנביאים, או הטעם שלא יקצצו בנטיעות ויעזבו תורה שבעל פה, כענין שדרשו (פתיחתא איכה רבתי ב) ואת אמרת 60 קדוש ישראל נאצו (ישעיה ה כד) זו תורה שבעל פה. והנה פירושו ושמע בקולו (פסוק כא) לדברי, וכן אמר כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר (פסוק כב). ואונקלוס רמז זה, שתרגם ארי בשמי מימריה, כי בו ידבר:

65 ואמר ואיבתי את אויביך, שגם במדת הרחמים אהיה להם אויב, וצרתי את צורריך על ידו במדת הדין. ולכן פירש כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי וגוי' והכנעני והכחדתיו, בהביאך אותך אליהם, להודיע כי הוא המכחיד 70 אותם. והזכירם בלשון יחיד, כי כלם כאיש אחד יכחידם. והנה כאשר המלאך הזה שוכן בקרב ישראל לא יאמר הקב"ה לא אעלה בקרבך (להלן לג ג), כי שמו בקרבו, והוא בקרב ישראל, אבל כשחטאו בעגל רצה לסלק שכינתו מתוכם 75 ושיהיה מלאך משלוחיו הולך לפניו, ובקש משה רחמים וחזר ושיכן שכינתו בתוכם, ושם אפרש הפסוקים בע"ה:

וגם שם במדרש רבה (שמות לב ט) רמזו לזה, אמרו הנה אנכי שולח מלאך, אמר לו הקב"ה מי 80 ששמר את האבות ישמור את הבנים, וכן אתה מוצא באברהם כשבירך את יצחק אמר הוא ישלח מלאכו לפניך (בראשית כד ז), ביעקב המלאך הגואל אותי (שם מח טז), אמר להם הוא גאלני מיד עשו, הוא הצילני מיד לבן, הוא 85 זנני ופרנסני בשני רעבון. אמר הקב"ה למשה אף עכשו מי ששימר את האבות ישמור את הבנים, שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך. ועוד אמרו שם (שמו"ר לב ד) בפירוש אמר להם הקב"ה לישראל הזהרו בשליח שאינו חוזר בשליחותו, 90 מדת הדין הוא אל תמר בו וכו'. ומכל מקום לדברי הכל המדרש שהזכרתי אמת הוא שכל ימי משה לא היה מלאך שר צבא הולך עמהם, כי משה היה ממלא מקומו, כענין שנאמר (לעיל יז יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, 95 ובימי יהושע הוצרך לו שיבא אליו מלאך שר צבא ה' ללחום מלחמותם, והוא גבריאל הנלחם להם, וזהו שראה אותו וחרבו שלופה בידו (יהושע ה ג), כי בא לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים:

100 (כא) כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו - יאמר, אל תמר בו שלא ישא לפשעכם אם תמר בדברו, כי הממר בו ממר בשמי הגדול אשר בקרבו, וראוי להכחידו במדת הדין. ויתכן שיהיה שמי בקרבו מחובר למעלה, ושמע בקולו 105 כי שמי בקרבו, וקולו הוא קול אל עליון:

(כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ג). כי שמי בקרבו, מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף 5 בקרבו. ורבותינו דרשו (סנהדרין לח ב) זה מטטרון ששמו כשם רבו, מטטרון בגימטריא שדי. לשון רש"י. ובאלה שמות רבה (לב ז) ראיתי גם כן יש מי שדורש כך שזה על דבר העגל. ויש לשאול שהרי הגזרה היא לא נתקיימה, 10 שהקב"ה אמר לו ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ב ג), ומשה בקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו (שם טו - טז), ונתרצה לו 15 הקב"ה ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז). וכך אמרו (סנהדרין שם) דאפילו בפרונקא לא קבליניה, דכתיב אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה:

והתשובה לפי הדעת הזאת, כי הגזרה היא לא 20 נתקיימה עם משה בימיו, הוא מה שאמר (להלן לג טז) ונפלינו אני ועמך, ואמר (שם יז) כי מצאתי חן בעיני ואדעך בשם, ועוד אמר (שם לד י) וראה כל העם אשר אתה בקרבו, אבל לאחר מיתתו של משה רבינו שלח להם מלאך, וזה שאמר 25 הכתוב (יהושע ה יג יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרנו, ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ושם תראה ששאלו יהושע מה אדוני מדבר אל 30 עבדו (שם יד), ולא צוה דבר שנגלה אליו בעבורו, אלא שאמר לו של נעלך מעל רגליך (שם טו), ולא בירר למה בא. אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניו לצבא בבאם במלחמה. וזהו שאמר עתה באתי (שם יד). וכך 35 אמרו בתנחומא (יח) אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו. ומפורש אמרו (בשמו"ר לב ג) בטל שלא ימסרו להם שר כל ימי משה, וכיון שמת משה חזר אותו השר למקומו, שכן יהושע רואה אותו, שנאמר ויהי 40 בהיות יהושע ביריחו ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, לכך נאמר הנה אנכי שולח מלאך: ועל דרך האמת, המלאך הזה שהובטחו בו בכאן הוא המלאך הגואל (בראשית מח טז) אשר השם הגדול בקרבו, כי ביה ה' צור עולמים (ישעיה כו 45 ד), והוא שאמר אנכי האל בית אל (בראשית לא ג), כי דרך המלך לשכון בביתו, ויקראנו הכתוב מלאך בעבור היות כל הנהגת העולם הזה במדה ההיא. ורבותינו אמרו (סנהדרין לח ב) כי הוא מטטרון, והוא שם למורה הדרך. וכבר פרשתי 50 זה בסדר בא אל פרעה (לעיל יב יב). וזה טעם לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, הוא בית המקדש, כדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך (לעיל טו יז), והטעם אשר הכינותי לי,

שמות פרק לג פסוק יב

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְקֹנֶק רְאֵה אֶתְּהָ אֹמֵר אֵלַי הֲעַל אֶת הָעַם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אֹמֵרֶת יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם וְגַם מְצֵאתָ חַן בְּעֵינַי :

רש"י

ראה אתה אומר אלי - ראה, תן עיניך ולבך על דבריך. אתה אומר אלי וגוי' ואתה לא הודעתני וגוי', ואשר אמרת לי (שמות כג כ) הנה אנכי שולח מלאך, אין זו הודעה, שאין אני חפץ בה: **ואתה אמרת ידעתוך בשם** - הכרתוך משאר בני אדם בשם חשיבות, שהרי אמרת לי (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגוי' וגם בך יאמינו לעולם: **רשב"ם**
ראה אתה אומר אלי העל - כדכתי' לעיל לך נחה את העם: **ואתה לא הודעתני** - אלא הנה מלאכי ילך לפניך ואיני חפץ כי אם בלכתך עמנו בעצמך:

יהושע פרק ה

יג) וַיְהִי בַּהַיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וַהֲנִה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלֵנוּ אֶתְּהָ אִם לְצַרִּינוּ: (יד) וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא יְקֹנֶק עִתָּה בְּאַתִּי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵי אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנָי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: (טו) וַיֹּאמֶר שָׂר צָבָא יְקֹנֶק אֶל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל נַעֲלֶךְ מַעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתְּהָ עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן:
יג) בהיות יהושע ביריחו - מכאן לעיבורי של עיר שהיא מן העיר שאי אפשר לומר בתוך יריחו: **הלנו אתה** - הלמסעדתא אתיתא: (יד) **עתה באתי** - לעזרתך שאין אדם יכול להלחם עליה ולתופשה להפיל החומה אבל בימי משה רבך באתי ולא חפץ בי שנאמר אם אין פניך הולכים וגוי': (טו) **שר צבא ה'** - ישראל שהוא צבא לה' ומיכאל היה שנאמר ומיכאל שרכם:

The Lord Appearing to Joshua by Rembrandt
Rijksprentenkabinet, Amsterdam